

Međunarodna naučna konferencija

„Svjetska izbjeglička kriza - izazovi i perspektive“

- Rezime stavova i zaključaka -

Organizator: Pravni fakultet Univerziteta u Travniku

Datum održavanja: 7.5.2016. godine

Mjesto održavanja: Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, Azapovići 439, Kiseljak

Na osnovu izloženih saopštenja i diskusija, na kraju Konferencije učesnici su jednoglasno usvojili sljedeći

Rezime stavova i zaključaka

1. Kroz prezentirane ili priložene referate učesnici Konferencije dali su kvalitetne odgovore na gotovo sva pitanja postavljena u pripreмноj fazi Konferencije: *1. Izbjeglička kretanja kroz historiju; 2. Izbjeglјice i interno raselјena lica; 3. Međunarodno-pravni dokumenti o zaštiti izbjeglica; 4. Mehanizmi zaštite izbjeglica; 5. Azil; 6. Status izbjeglica u normativima država; 7. Prihvat izbjeglica i integracija u novo okruženje; 8. Izbjeglički kampovi u Evropi i svijetu; 9. Lјudska prava izbjeglica; 10. Zaštita ranjivih skupina izbjeglica; 11. Krivično-pravni aspekt izbjeglištva; 12. Izbjeglјice u regulativi građanskog prava; 13. Intelektualno vlasništvo izbjeglica; 14. Repatriјacija izbjeglica; 15. Civilno društvo i izbjeglјice; 16. Izbjeglјice i nacionalna sigurnost; 17. Ekonomski aspekt izbjeglištva.*

2. U više referata na Konferenciji ukazano je na brojne **međunarodne i unutarnje pravne izvore**, koji štite izbjeglјice i raselјena lica, te načine zaštite svih ugroženih kategorija civilnog stanovništva tokom oružanih sukoba, pri čemu je u fokusu više učesnika ovog skupa bilo međunarodno humanitarno pravo. Odredbe Ženevskih konvencija i dopunskih protokola, posebno IV. Ženevske konvencije, obavezuju strane u sukobu na maksimalnu zaštitu civilnog stanovništva, a time i lica koja se kategoriziraju kao izbjegla i raselјena lica. Svjedoci smo grubog kršenja međunarodnog humanitarnog prava u svim ratnim sukobima u svijetu.

3. Istaknuta je činjenica da je do danas na međunarodnom i unutrašnjem planu usvojen doista veliki broj pravnih akata, kojim se uređuje status izbjeglih i raselјenih lica. Između ostalih, Organizacija ujedinjenih nacija je posebno uključena u ovu problematiku, te preko svojih specijaliziranih organa, posebno UNHCR-a prati stanje i reguliše ova pitanja. Iako je od donošenja Povelje Ujedinjenih nacija rat zabranjen kao sredstvo rješavanja sporova između država, u svijetu se vodilo ili postoji veliki broj oružanih (ratnih) sukoba, koji za posljedicu imaju sve više i više izbjeglica i raselјenih lica. Dakle, i pored relativno dobre normativne uređenosti te problematike, još uvijek je prisutna **duboki jaz između normativnog i stvarnog**.

4. Veoma je bitno, kako je konstatovano na Konferenciji, da u određenom društvu postoji spremnost na dolazak drugog i drugačijeg, te osuda i ograđivanje od svih vrsta stereotipa, rasizma i ksenofobije. To **omogućava stvaranje povoljne klime za adaptaciju i integraciju migranata** u novo socijalno okruženje. Isto tako u svim državama prijema i tranzita, neophodno je izvršiti reformu migrantske politike kako bi se stvorilo pogodno tlo za porast broja legalnih migracija, s obzirom da je ilegalan status migranta generator kriminaliteta. Kako je istaknuto na Konferenciji, jedan od osnovnih uzroka pojave različitih oblika ugrožavanja bezbjednosti su razlike u dostignutom stepenu ukupnog društvenog razvoja, težišno u domenu ekonomije i kulturne sfere. Nizak životni standard i nemogućnost zadovoljavanja osnovnih socijalnih potreba utiču na pojavu nezadovoljstva i osjećanja frustriranosti kod značajnog dijela stanovništva. Kretanje stanovništva oduvijek je predstavljalo bezbjednosni izazov na koji državni aparat mora odgovoriti u skladu sa zakonom.

5. Svakodnevna potraga čovjeka za bezbjednijim životom rezultirala je **promjenama u mjestima njihovog življenja**, bilo da se radi o mirnim ili nasilnim načinima pomjeranja ljudi. Različitost kultura, običaja, životnih vrijednovanja između domicilnog stanovništva i onog koje dolazi u zemlje prihvata, rezultira sukobom različitosti koje za posljedicu može imati izvjesne krize kako države i regiona, tako i čitavog kontinenta. Jedan od razloga zašto države EU strahuju za svoju sigurnost je i taj da će zajedno sa izbjeglicama koje im pristižu u velikom broju doći i pripadnici različitih terorističkih organizacija koje svojim aktivnostima mogu ugroziti sigurnost država EU.

6. Val izbjeglica kakav nije zapamćen od Drugog svjetskog rata uzdrmao je Evropsku uniju i pokazao kako nije sposobna da nađe rješenje. Ni do danas nema konsenzusa o jedinstvenom evropskom odgovoru na izbjegličku krizu. Nakon svega, opći je zaključak da se zadovoljavajuće rješenje ovog problema ne može postići bez međunarodne saradnje, **solidarnosti i podjele tereta**, bez pružanja pomoći onim državama koje su prihvatile lica koja traže azil u situacijama velikih priliva. Sve ove mjere moraju se poduzimati kako bilateralno, tako i multilateralno, na regionalnom i univerzalnom nivou, a iste trebaju da se usredsrede na olakšavanje dobrovoljne repatrijacije, preporučivanje lokalnog naseljavanja u prihvatnoj zemlji i osiguravanje mogućnosti nastanjenja u trećoj zemlji, a sve kako je to primjereno određenoj situaciji. Mjere treba da se prilagode individualnim situacijama.

7. Kao posljedica migracija i kontinuiranih ozbjegličkih kriza u dužem vremenskom periodu pojavljuje se **fenomen takozvanih paralelnih društava migrantske populacije** na etno-kulturnoj ili kulturno-religijskoj osnovi i otvara mogućnost političke, socijalne i kulturne integracije takvih društava u većinsko demokratsko društvo. Stvaranje odvojenih ili paralelnih društava dovodi pripadnike takvih društava u stanje jezičke, kulturne, socijalne i participativne izolacije u odnosu na vodeću političku kulturu i gubitak identiteta. Zaključaj je da će u kulturno različitim društvima napredak integracije u velikoj mjeri zavisiti od toga da li se integracija socio-kulturnih različitosti međusobno unutar većinskog društva odvija ne samo na ravni diskurzivnih deklaracija i ne samo na ravni jednakih pravnih zahtijeva, nego i od toga da li se ona dešava u stvarnosti u životnom svijetu i civilnom društvu.

8. Više učesnika Konferencije složilo se sa hipotezom da svjetska izbjeglička kriza predstavlja istovremeno šansu, ali i prijetnju za tržište rada u EU, ali istovremeno zauzimaju poprilično jedinstven stav da **EU nema konzistentnu politiku i jedinstven stav u procesu rješavanja svjetske izbjegličke krize**, jer je suočena sa dilemom koju ne želi prihvatiti, a ona se ogleda u koliziji interesa, odnosno mogućnosti implementiranja adekvatnih tržišnih mehanizama koji

su inkluzivni prema izbjeglicama, a to pretpostavlja odricanje ili umanjenje sredstava socijalne zaštite, ili održavanje sve neefikasnije razine socijalne zaštite. Puno uporište u praksi ima zaključak da će EU u vrlo kratkom periodu morati donijeti odgovarajuće strategije i politike u svim segmentima, a u kontekstu adekvatnog rješavanja svjetske izbjegličke krize, jer u protivnom migrantska kriza može postati "okidačem" za dugoročnije destabiliziranje već polarizirane Evropske unije.

9. Polazeći od evropskih standarda, u više radova analizirana su pojedina krivična djela krijumčarenja i trgovine ljudima kojima se propisuje krivična odgovornost i kažnjivost za protivpravna ponašanja u vezi sa **ilegalnim migracijama** koje su sredinom prošle godine u epidemijским razmjerama zahvatile evropski kontinent. Pravni položaj i zaštita su određeni s jedne strane međunarodnim pravom, a sa druge strane unutrašnjim pravom država, gdje ih svaka država uređuje na svoj način saglasno sopstvenim nacionalnim interesima i mogućnostima.

10. Problem izbjeglištva itekako ima i svoju **humanitarnu i socijalnu dimenziju** usljed koje mu se uvijek posvećivala pažnja kroz razne oblike međunarodne solidarnosti. Sa tog stanovišta, odgovore na socijalne, ekonomske, kulturne, vjerske i sve druge probleme sa kojima se izbjeglice susreću u državi prijema, treba dati država prijema kao i međunarodna zajednica jer izbjeglištvo nije samo briga države prijema već je, naprotiv, problem izbjeglištva širi problem koji utiče na međunarodne odnose a samim tim i međunarodnu zajednicu u cjelini. Iz tih razloga, kako je zaključeno na Konferenciji, sve su države dužne u potpunosti prihvatiti načelo međunarodne solidarnosti kao osnov za provođenje liberalne azilantske politike i uspješne realizacije međunarodne zaštite, poštujući princip: kada jedna ugovorna država prizna nekom licu izbjeglički status, takav status dužna mu je priznati i druga država dužna priznati osim u opravdanim slučajevima ukoliko se sazna da je neko lice dalo lažne podatke.

11. Države pogođene aktuelnim talasom migracija imaju zajedničku **odgovornost za efikasno upravljanje migracijama**. U postupanju sa migrantima, kako je istaklo više učesnika ovog skupa, neophodno je poštovati standarde osnovnih prava i sloboda čoveka i građanina, definisane međunarodnim i nacionalnim pravnim aktima. U tom smislu, neophodno je pojedinačno određivati status svakog migranta, tj. ne smije se stavljati znak jednakosti između ekonomskih migranata i migranata sa ratom zahvaćenih područja, migranata i terorista niti između vjerskih sljedbenika i terorista. Zbog navedenih i drugih razloga međunarodna saradnja država i međunarodnih organizacija je imperativ opstanka savremenog društva, pa s tim u vezi neophodna je i veća ekonomska i druga pomoć razvijenih i država EU zemljama trećeg svijeta i onima u tranziciji.

12. Poseban akcenat na Konferenciji dat je **poziciji civilnog društva i nevladinog sektora** na ublažavanju patnji prisilnih migranata i izbjeglica u svijetu. Međunarodne nevladine organizacije se zalažu za dugoročno, trajno i sveobuhvatno rješavanje izbjegličke krize i to na bazi humanog pristupa i solidarnosti. Opće je mišljenje da se širokom međunarodnom i koordiniranom kampanjom civilnog društva u zaštiti ljudskih prava i izbjeglica može ostvariti pozitivan pritisak na nadležne za rješavanje ne samo problema smještaja i brige o izbjeglicama i njihovih ljudskih prava, nego i na otklanjanje uzroka izbjegličkih kriza. Pored aktivnosti koje su neophodne za brigu o izbjeglicama, u okviru nevladinog sektora potrebno je raditi na podršci za njihovo uključivanje u društvo i obezbjeđenje uslova i ambijenta za

proizvodnju, rad, odnosno stvaranje uslova da se brinu za vlastiti život. U tome i jeste nezamjenjiva uloga nevladinog sektora.

13. Od **kriminogenizacije migracija**, koja migracije dovodi u korelaciju sa kriminalitetom temeljem naučnih i podataka pribavljenih iz prakse nadležnih organa, treba jasno razlikovati i sa njom ne poistovjećivati stereotipe o migrantima predestiniranim na kriminalitet. Migracije se mogu pojaviti kao uzrok kriminaliteta, u interakciji sa socijalnim, ekonomskim i kulturološkim faktorima i kriminalitet nastao usljed migracije nije redovna i nužna njena posljedica, nego izuzetak nastao nepravilnom adaptacijom i integracijom u novu društvenu sredinu.

14. Rat u Siriji i velika izbjeglička katastrofa koju je izazvao trenutno predstavljaju najveću **sigurnosnu i humanitarnu prijetnju** na svjetskoj političkoj i ekonomskoj sceni. Sukob koji je prvo počeo kao građanski rat s vremenom je prerastao u svjetski problem broj jedan donoseći sa sobom nova previranja na geopolitičkoj i ekonomskoj sceni, kao i buđenje nekih starih duhova kao što su terorizam, sukob islamske i zapadne civilizacije, problem asimilacije, ekonomskih migracija itd. Neki učesnici ove konferencije pokušali su makar pobrojati ključne parametre po kojima se sirijska izbjeglička kriza može mjeriti, sagledati njeni uzorci i posljedice, kako sa ekonomske tako i sa geopolitičke tačke gledišta. Opći je zaključak da rat u Siriji nije još jedan običan bliskoistočni oružani sukob, niti je ova izbjeglička kriza nalik na neke predhodne, te je stoga vrlo bitno sa naučnog stanovišta utvrditi njene prave uzroke i moguće posljedice.

15. Izbjeglička kriza u EU prouzrokovala je “**buđenje**” **nekih starih duhova**, odnosno njihovo ponovno zasjedanje na dnevno-političku arenu, kao što su euroskepticizam, islamofobija ili terorizam. Dolaskom izbjeglica na granice Unije, ovi problem postali su naglašeniji, ali pojavili su se i neki novi. Jedinostveni evropski sistem azila naišao je na svoj prvi veliki test, iako, istina nije ni bio osmišljen da primi ovoliki broj aplikacija za azil odjednom. Međutim već sada je jasno da će morati proći kroz reviziju, na koju i pozivaju mnogi evropski zvaničnici.

16. **Ekonomski aspekti utjecaja krize na EU** su negativni, gledano kratkoročno, prije svega kroz povećanje javne potrošnje zemalja članica, prvenstveno se to odnosi na Njemačku, ali i izdvajanje ogromnog novca iz fondova EU za zbrinjavanje izbjeglica. Evropska Unija, međutim, dugoročno može profitirati od ove izbjegličke krize, prvenstveno se to odnosi na tržište rada, gdje će EU dobiti novu radnu snagu, uglavnom nekvalifikovanu, koja je spremna raditi za manje novca, a koja je Uniji itekako potrebna.

17. “Stara” Europa, opet, dugoročno gledano, dobija i na **demografskom planu**, pošto će migracije doprinjeti popravljaju demografske slike u EU. S druge strane, stotine hiljada izbjeglica sa sobom nose i dosta nepoznanica, te stoga strah od terorizma nije neopravdan. Zato ostaje otvoreno pitanje kako će se EU izboriti sa ovom krizom i da li će do kraja uspjeti da integriše dospjele izbjeglice u evropsko društvo i na svoje tržište rada.

18. Za neke zemlje priljev izbjeglica predstavlja značajan društveni problem i postoji vrlo raširena praksa njihovog odbijanja, odnosno vraćanja u zemlju porijekla ili u neku od zemalja u kojoj su boravili nakon napuštanja zemlje porijekla, pa čak i kad su ispunjene sve pretpostavke koje međunarodni ugovori predviđaju za primjenu ovog načela. Iako je **načelo zabrane protjerivanja ili vraćanja silom** priznato kao univerzalno, opasnost izbjegavanja njegove primjene može se lakše prevazići ako je država formalno prihvatila to načelo kao

pravnu obavezu na osnovu nekog međunarodnog instrumenta. Budući da je rješavanje pitanja izbjeglica i njihovog prihvata vrlo važno ne samo s društvenog i političkog aspekta, već ima i značajnu humanu dimenziju, nužno je da se na međunarodnoj razini puno više učini za dosljednu primjenu ovog načela.

19. Općenito gledano, izbjeglištvo i prognanstvo su oblici migracijskog kretanja koji imaju svoju dugu povijest i posljedica su sukoba, kako između kulturno različitih, tako i unutar srodnih, ljudskih skupina, ali i drugih, ekonomskih i prirodnih faktora. Nesporna je za svakoga činjenica da su migracijske i izbjegličke krize oduvijek bile posljedica, najčešće ratova, ali i drugih poremećaja u prirodi i društvu (ekonomski, ekološki, prirodne katastrofe itd.). Stoga je paradoksalna činjenica da su se ogromni društveni naponi i resursi u čitavom svijetu (međunarodno-pravni, diplomatski, humanitarni, ekonomski i drugi) oduvijek trošili ili troše na ublažavanje i saniranje već izazvanih (postojećih) migrantskih i izbjegličkih kriza, koje se kao što je rečeno, pojavljuju i manifestuju kao posljedica uticaja spomenutih faktora (ratova i dr.), umjesto da se svi ti ogromni svjetski resursi (intelektualni, materijalni i dr.) usmjere na identifikaciju i otklanjanje uzroka izbijanja, nastanka i manje više dugog trajanja tih kriza ili jednom riječju – na njihovu preventivu. Izbjegličke krize (osim u slučajevima prirodnih katastrofa) nisu nikad i nigdje bile posljedica djelovanja neke više sile, već rezultat djelovanja sasvim konkretnih lahko uočljivih faktora, odnosno uzroka. Zašto svijet „ustaje nanoge“ kad već izbije kriza, a ništa ili malo čini da do krize ne dođe, pitanje je koje možda izlazi iz okvira teme ove konferencije, ali se može postaviti za sve slučajeve takvih kriza i društvenih poremećaja bilo kada i bilo gdje u svijetu, (od najmanjih, lokalnih, do sadašnje evropske i svjetske izbjegličke krize). U ovakvoj formi to pitanje nije postavljeno ni na ovoj Konferenciji, ali je u više referata, s pravom, konstatovano da se kriza može definitivno riješiti samo na njenom izvoru, polazeći od jednostavne činjenice da niko nikad nije bez razloga (i uzroka) privremeno ili trajno napuštao svoj dom i svoj zavičaj. Doduše, bez pretenzija na donošenje nekih čvrstih sudova i zaključaka, neka izlaganja na Konferenciji imala su za cilj da potaknu pitanje uloge vodećih svjetskih sila u poticanju i prikrivanju nasilja u Siriji s jedne strane, i nastanka prisilnih migracija stanovništva na drugoj strani. Pitanje uzroka izbjegličkih i migracijskih kriza ili preciznije rečeno pitanje prevencije, to jest otklanjanja tih uzroka, kao globalno svjetsko pitanje danas zaokuplja pažnju svih ozbiljnih faktora u svijetu, tema je ili može biti tema nekih drugih konferencija i naučnih skupova. Nažalost, ono se još uvijek tretira uglavnom sa humanitarnog gledišta, jer se na taj način zanemaruje ili zmagljuje pitanje uzroka, to jest osnovno pitanje rata i mira.

20. Imajući u vidu aktuelnost, složenost i značaj pitanja prisilnih migracija, u Evropi u zadnje vrijeme posebno, učesnici skupa su uvjereni da će njihova zapažanja, prijedlozi i mišljenja koja su prezentirali u svojim izlaganjima biti od koristi, posebno domaćim nadležnim faktorima da se spremnije suoče sa tim fenomenom i da harmoniziraju državnu regulativu sa postojećim, ali i budućim evropskim standardima. Ujedno odaju priznanje organizatoru za dobro osmišljen odabir teme i ukupno dobro izvedenu organizaciju skupa.

Priradio
Doc. dr. Omer Hamzić